

УДК 351.741:343.45:342.721

Костенко І. В. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративної діяльності Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID 0000-0001-8190-9184

Проблеми правового захисту персональних даних у діяльності Національної поліції

Службова діяльність органів Національної поліції України безпосередньо пов'язана з використанням певних відомостей та обробкою персональних даних про осіб, з огляду на що поширеними є правопорушення у сфері використання та зберігання персональних даних про особу під час оброблення та оформлення матеріалів. Проаналізовано основні порушення під час обробки і зберігання персональних даних про особу в системі Національної поліції, визначено недоліки в чинному законодавстві у сфері персональних даних. Увагу акцентовано на невизначеності адміністративно-правових механізмів забезпечення захисту персональних даних про особу, динамічних змін у структурі цього механізму, завданнях і функціях складових системи державного управління захисту інформації. Зазначене зумовило об'єктивну необхідність систематизації державних механізмів забезпечення захисту персональних даних. Здійснено спробу врегулювати процес правового захисту персональних даних у діяльності Національної поліції відповідно до європейських стандартів щодо забезпечення захисту персональних даних про особу. Досліджено правопорушення у сфері обробки і зберігання персональних даних про особу в службовій діяльності працівників поліції, зокрема таку практичну проблему, як неналежний захист інформаційних технологій персональних баз, а також теоретичні проблеми, пов'язані з удосконаленням методологічного забезпечення захисту персональних даних про особу. Сформульовано напрями врегулювання правового механізму забезпечення захисту персональних даних про особу. Запропоновано внести зміни до окремих нормативних актів.

Ключові слова: персональні дані; інформаційні технології; обробка інформації.

Постановка проблеми. Розвиток правового законодавства у сфері персональних даних актуалізує потребу врегулювання належного процесу функціонування правового механізму забезпечення захисту персональних даних про особу відповідно до європейських стандартів. У Конституції України зазначено, що без згоди особи не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу,

крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [1].

Одним із найактуальніших питань сьогодення залишається реформа в системі Національної поліції, а тому увага громадськості та ЗМІ повсякчас зосереджена довкола відеофіксації на місці події та поширення інформації, зібраної працівниками поліції. Під час збирання й вивчення інформації про особу на місці події працівники поліції фіксують на відеозаписах, що містять персональні дані, зображення осіб. Поширеними є порушення в службовій діяльності працівників поліції, зокрема, положень чинного законодавства у сфері зберігання й обробки персональних даних про особу, з-поміж яких неналежний захист баз персональних даних, а також теоретичні проблеми, пов'язані з удосконаленням методологічного забезпечення захисту персональних даних про особу.

Виклад основного матеріалу. У ст. 10 Закону України «Про захист персональних даних» визначено, що використання персональних даних передбачає будь-які дії володільця бази персональних даних щодо обробки цих даних, яке здійснюють за згодою суб'єкта, а підставами виникнення права на використання персональних даних є: згода суб'єкта персональних даних на обробку його персональних даних і дозвіл, наданий володільцю баз персональних даних відповідно до законодавства виключно для виконання його повноважень [2].

Отже, Закон регламентує, що обробку персональних даних здійснюють для конкретних і законних цілей за згодою суб'єкта персональних даних або у випадках, передбачених законами України, у порядку, встановленому законодавством. Обробку персональних даних слід тлумачити як будь-яку дію або сукупність дій, здійснених цілком або частково в інформаційній (автоматизованій) системі чи в картотеках персональних даних, які пов'язані зі збиранням, реєстрацією, накопиченням, зберіганням, адаптуванням, зміною, поновленням, використанням і поширенням (розповсюдженням, реалізацією, переданням), знеособленням, знищенням відомостей про фізичну особу [2].

Службова діяльність Національної поліції безпосередньо пов'язана з використанням певних відомостей та обробкою персональних даних про осіб, що є невід'ємною складовою процесу накопичення та зберігання інформації в базах

персональних даних, що належать до єдиної інформаційної системи МВС України.

У межах інформаційно-аналітичної діяльності поліція:

1) формує бази (банки) даних, що належать до єдиної інформаційної системи МВС України;

2) користується базами (банками) даних МВС України й інших органів державної влади;

3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;

4) забезпечує інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав і міжнародними організаціями [3].

База персональних даних у системі Національної поліції – це сукупність упорядкованих персональних даних в електронній формі або у формі карт персональних даних (електронна картка дислокації нарядів, картка АРМ «102», доступні за певними критеріями за функціональним або географічним принципами).

До інформаційних підсистем належать:

1) АІС «Особа» – для обліку осіб криміногенних категорій;

2) АІС «Нерозкриті злочини» – для отримання інформації про ідентичні нерозкриті злочини;

3) АІС «Ф-2б» – для обліку осіб, які відбули покарання;

4) АІС «Арсенал», АІС «Зброя мисливців» тощо.

У Законі України «Про Національну поліцію» регламентовано повноваження поліції щодо формування й використання інформаційних ресурсів (баз даних), зокрема тих, що належать до єдиної інформаційної системи МВС України, стосовно:

1) осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу;

2) виявлених кримінальних й адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, перебігу кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду;

3) розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду;

4) розшуку безвісно зниклих;

5) установлення особи невідомих трупів і людей, які не можуть надати про себе жодну інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком;

6) зареєстрованих кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайних ситуацій;

7) осіб, затриманих за підозрою в учиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання за дорученням органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт);

8) осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснює поліція;

9) зареєстрованих кримінальних й адміністративних корупційних правопорушень, осіб, які їх учинили, і результатів розгляду цих правопорушень у судах;

10) іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення правил перебування в Україні;

11) викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних з учиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян;

12) викрадених (утрачених) документів за зверненням громадян;

13) знайдених, вилучених предметів і речей, зокрема заборонених або обмежених в обігу, а також документів з ознаками підроблення, які мають індивідуальні (заводські) номери;

14) викрадених транспортних засобів, які розшукують у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлених безгосподарних транспортних засобів, а також викрадених, утрачених номерних знаків;

15) виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів;

16) зброї, що знаходиться у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

17) викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї, яку зберігали незаконно;

18) бази даних, що формують під час здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону [3].

Згідно з нормами законодавства, Національна поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері

трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи для виконання покладених на неї повноважень.

Однак несанкціоноване використання персональних даних про особу чи опрацювання інформації з порушенням вимог закону можуть призвести до серйозних наслідків. Основною проблемою в діяльності Національної поліції є порушення вимог законодавства у сфері оброблення персональних даних про особу, а саме щодо забезпечення конфіденційності заходів правової безпеки під час обробки даних про особу. У разі зловживань з боку правоохоронців технологічними ресурсами, які збирають дані про особу, зокрема про расове або етнічне походження, політичні, релігійні чи світоглядні переконання, членство в політичних партіях і професійних спілках, засудження до кримінального покарання, а також даних, що стосуються здоров'я, статевого життя, біометричних або генетичних даних, особа стає потерпілою від незаконного несанкціонованого оброблення персональних даних.

З-поміж основних порушень у цій сфері в системі Національної поліції слід виокремити такі:

- низький рівень знань співробітників поліції з питань захисту персональних даних;
- несформованість прозорої системи управління у сфері захисту персональних даних про особу;
- передання персональних даних про особу через незахищені канали зв'язку;
- доступ до персональних даних про особу без відповідних на це повноважень, законної підстави й обґрунтованої мети;
- відсутність осіб, відповідальних за захист персональних даних про особу;
- нерозробленість системи належної інформаційної безпеки персональних даних, затвердженої володільцем і розпорядником таких даних, брак внутрішньовідомчої нормативно-правової бази;
- обробка персональних даних із метою, що не відповідає сформульованій спочатку;
- неналагодженість належного обліку зібраної або переглянутої інформації, мети й підстав таких збирання та перегляду (як відомчої, так й інформаційних ресурсів інших органів державної влади).

У Законі України «Про захист персональних даних» зазначено, що підставою для обробки персональних даних є:

1) згода суб'єкта персональних даних на обробку його персональних даних;

2) дозвіл на обробку персональних даних, наданий володільцю персональних даних відповідно до закону виключно для здійснення його повноважень;

3) укладення та виконання правочину, стороною якого є суб'єкт персональних даних або якщо його укладено на користь суб'єкта персональних даних чи для здійснення заходів, які передують укладенню правочину на вимогу суб'єкта персональних даних;

4) захист життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних;

5) необхідність захисту законних інтересів володільців персональних даних, третіх осіб, крім випадків, коли суб'єкт персональних даних вимагає припинити обробку його персональних даних і потреби захисту персональних даних переважають такий інтерес [2].

Висновки. З огляду на зазначене, доцільно окреслити недоліки та прогалини в чинному законодавстві у сфері персональних даних, а саме: несформованість адміністративно-правових механізмів забезпечення персональних даних про особу; низький рівень систематизації державних механізмів забезпечення захисту персональних даних, що не відповідає запитам динамічної системи захисту персональних даних, завданням і функціям складових державного управління захисту інформації.

Для підвищення рівня захисту персональних даних про особу в базах даних Національної поліції необхідно:

1) розробити чітку інструкцію щодо порядку оброблення та накопичення персональних даних про особу в базах персональних даних;

2) видати постанову щодо захисту та збереження інформації, яка містить персональні дані про особу, з обмеженим доступом;

3) видати наказ у системі Національної поліції про ведення баз персональних даних працівників;

4) визначити вповноважений орган з питань захисту персональних даних і притягнення до відповідальності за

незаконну обробку й доступ до них без письмової згоди фізичної чи юридичної особи;

5) розробити кодекс України про захист персональних даних.

Відкритість і прозорість діяльності Національної поліції є одним із пріоритетів євроінтеграційних прагнень України. Забезпечення конституційних прав людини, суспільства й держави можливе лише завдяки визначеним державним механізмам захисту персональних даних. Такі механізми забезпечують інформаційний захист і становлять систему адміністративно-правового й техніко-технологічного захисту в діяльності Національної поліції України, що відповідає намірам розбудови орієнтованого на інтереси соціуму сучасного інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.

2. Про захист персональних даних [Електронний ресурс] : Закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>. – Назва з екрана.

3. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/580-19>. – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Konstytutsiia Ukrainy: vid 28 cherv. 1996 r. No. 254k/96-VR [Constitution of Ukraine from June 28, 1996, No. 254k/96-VR]. (n.d.). zakon5.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy "Pro zakhyst personalnykh danykh": vid 1 cherv. 2010 r. No. 2297-VI [The Law of Ukraine "On Protection of Personal Data" from June 1, 2010, No. 2297-VI]. (n.d.). zakon1.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> 3 [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy "Pro Natsionalnu politsiiu": vid 2 lyp. 2015 r. No. 580-VIII [The Law of Ukraine "On National Police" from July 2, 2015, No. 580-VIII]. (n.d.). zakon1.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/580-19> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 09.02.2018

Kostenko I. – *Ph.D in Law, Associate Professor of the Department of Administrative Activity of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine*

ORCID 0000-0001-8190-9184

Problems of Legal Protection of Personal Data in the Activities of the National Police

In the article, the problem of the right protection of personal data in the activities of the National Police was examined. The development of legal legislation in the field of personal data protection in the activities of the National Police at this stage requires the provision of fundamental human rights and freedoms regarding the processing of personal data for the implementation of effective domestic and foreign human rights policies. The present time remains a topical issue with regard to the protection of personal data, especially in the activities of the National Police.

The ongoing reform of the National Police system now, more than ever, focuses on the population and the media, in particular video recording on the scene and the dissemination of information collected by police officers. During the time of studying and collecting information on the person at the scene, police officers record on videos containing personal data, depicting individuals.

Analyzing the aforementioned there are a number of shortcomings and imperfections in the current legislation in the sphere of personal data, namely the significant uncertainty of administrative and legal mechanisms for the provision of personal data about a person, the dynamic changes in the structure of the mechanism of protection of personal data, tasks and functions of the components of the state management information security system, which has determined the objective need to systematize the state mechanisms for ensuring the protection of personal data.

Consequently, openness and transparency in the activities of the National Police is one of the main priorities of Ukraine's European integration aspirations. To ensure the constitutional rights of human beings, society and the state is possible only through the use of certain state mechanisms for the protection of personal data. This mechanism provides information protection and develops a complex of administrative-legal and technical-technological protection in the activities of state bodies of Ukraine. The most important task is the intention to build a people-centered, open to all and aimed at the development of an information society.

Keywords: personal data; information technologies; information processing.